

IV.D.

MILITARIA

In deze duistere periode tussen 1489 en 1792, de ongelukkigste tijd van onze geschiedenis, werden onze voorouders aanhoudend overrompeld door voorbijtrekkende vreemde legers.

Deze periode van 300 jaar verdelen we in twee grote tijdperken:

- 1.-De Spaanse tijd van 1489 tot 1713.
- 2.-De Oostenrijkse tijd van 1713 tot 1792.

IV.D.1.

DE SPAANSE TIJD 1489 - 1713

Sinds 1467, jaar waarin Brustem en nadien Luik verwoest werd door de Bourgondische hertog Karel de Stoute, werd in het prins-bisdom Luik een neutraliteitspolitiek nagestreefd. Dit hield in dat het Land van Luik zich moest afzijdig houden bij om het even welk buitenlands conflict en dat er dan ook geen geweld zou ge-pleegd worden. Vreemde legers mochten het land doorkruisen, zonder er zich langer dan nodig op te houden of te vestigen.

In 1482 trok het leger van keizer Maximiliaan van Oostenrijk door het Land van Loon en plunderde Hasselt, Herk-de-Stad, St-Truiden, Loon en Tongeren. In 1483 werden Sint-Truiden, Brustem, Borgloon en Tongeren het slachtoffer van de opstandige Willem van der Marck. Deze Willem, die in St-Truiden in de Plankstraat het '*Huis Arenberg*' bewoonde, werd te Brustem in 1485 door de prins-bisschop in een valstrik gelokt en 's anderendaags te Maastricht reeds onthoofd.

De jarenlange strijd van de familie van der Marck, die de versterkingen van Brustem weer verdedigbaar maakten, leidde tot de totale verwoesting van de Brustemse burcht in 1489.

Na de dood van de prins-bisschop Jan van Hoorne op 19 december 1505 werd Everard van der Marck, neef van Willem, de nieuwe prins op 30 december 1505. Hij werd de grootste vorst die Luik ooit kende. Op 27 april 1518 sloot deze sluwe Everard met de jonge Karel V het verdrag van St-Truiden, dat hem aan het huis van Spanje bond en hem persoonlijk het bisdom van Valencia in Spanje bezorgde, een zwaar pensioen en uiteindelijk de kardi-naalshoed.

Op 27 mei 1525 gaf hij het bevel aan de inwoners van 20 omliggende dorpen, dat zij '*koemen graeven ende vaeren tot versterckenisse der selver*' aan de versterkingen en grachten rond St-Truiden, omdat deze werken een te zware geldelijke last zou uitmaken voor de stad alleen en omdat in oorlogstijd de inwoners van de naburige gemeenten er toch hun toevlucht voor hen en hun bezittingen zochten.

Hij richtte ook een eigen leger op, een noodzakelijkheid om de grenzen van schending te vrijwaren. Het was ook dienstig als een beteugeling tegen baanstrovers en af-gedankte huurlingen, die een echte plaag werden. In 1528 verscheen ook de eerste brandstapel te Luik. In 1537-38 werden plunderende soldaten te Kwaadmechelen en te Spalbeek gevangen genomen en terdoodgebracht (1).

Everard van der Marck overleed in 1538 en in 1542 breidde prins Corneel van Bergen (1539-1544) het leger uit tot 6.000 man, waarin jongens uit het Land van Loon in meerderheid dienst namen. Prins-bisschop Joris van Oostenrijk (1544-1557), een bastaard van keizer Maximiliaan, reorganiseerde de weermacht in 1551 eerst, in 1554 daarna.

Op 13 juli 1566 vergaderden een 200-tal edelen in de abdij te Sint-Truiden onder leiding van Lodewijk van Nassau. Het '*Eedverbond der Edelen*' telde 2.000 ondertekenaars, die trouw bleven aan Filips II, koning van Spanje, maar vrijheid van godsdienst wensten. Oranje en Egmond waren aanwezig op verzoek van de landvoogdes Margaretha. Twaalf verbonden overhandigden een verzoekschrift aan de landvoogdes op 30 juli 1566. Zij vroegen haar de intrekking der strafrechterlijke verordeningen of plak-katen. Ze werden echter als '*Geuzen*' bestempeld.

Benden fanatiekers, die nog opgehitst werden door de hongersnood, verwoestten kerken, verbrijzelden beelden en verbrandden meubels en kunstvoorwerpen. Toen Filips II de beeldenstormerij vernam, ontstak hij in hevige woede en zond in 1567 de hertog van Alva (2) naar de Nederlanden met 20.000 soldaten.

Willem van Oranje, bijgenaamd de Zwijger, vluchtte samen met meer dan 100.000 mensen. Margaretha van Parma (03), dochter van Karel V, sinds 1559 landvoogdes, nam ontslag op 09 sept. 1567. Willem de Zwijger verzamelde een groot leger in Duitsland. Hij wou de Nederlanden bevrijden en stak onverwachts de Maas over bij Stokkem op 06 oktober 1568. Via Bilzen en Tongeren kwam hij op 11 en 12 okt. naar Borgloon.

A.-DE TACHTIGJARIGE OORLOG 1568 - 1648

Brustem zat reeds volop in de ellende van de Tachtigjarige Oorlog toen Lodewijk van Oranje-Nassau zijn kamp opsloeg te Groot-Gelmen op 11 okt. 1568 met 8.000 ruiters en 17.000 man voetvolk. Wegens voedselgebrek deserteerden veel soldaten. Op 14 okt. zakten de gezanten van Oranje langs de Luyckerstraet (huidige Tomstraat) te Brustem af naar de stadspoort te Sint-Truiden. Zij vroegen doortocht van het leger en de toelating om in de stad de nodige levensmiddelen aan te kopen. Het stads-magistraat weigerde dit verzoek. Toen de herauten terug in Oranjes kamp te Groot-Gelmen verschenen met de opgelopen af-wijzing, besloot de prins zijn soldaten te laten plunderen. Volgens de kroniekschrijver Servais Foulon hadden de troepen van Oranje-Nassau niet te kiezen. Achter hem zat Alva met zijn Spaanse keurtroepen, terwijl het leger een tekort aan voedsel had. Burgemeester Jan Speculo opende toch de Brustempoort te

Sint-Truiden wat misschien wel een totale verwoesting van Brustem en omgeving verhinderde. St-Truiden werd volledig geplunderd.

Het Hollands leger, op de voet gevolgd door de Spanjaarden van Alva, berokkende het platteland enorme schade. Het prinsbisdom Luik beschikte niet over genoeg gewapende macht om de grenzen te verdedigen tegen vreemde indringers. Ieder dorp stond dan ook voor de taak zijn eigen grondgebied te vrijwaren. Het prinsbisdom was een gemakkelijke prooi als operatiebasis of als winterkwartier. Elk jaar opnieuw waren de kleine dorpen het slachtoffer van plundering, brandstichting of van het vorderen van losgeld door geregelde of muitende troepen.

Op 14 juni 1572 werden de '*huyslieden*' of plattelandsweermacht in het leven geroepen: een geïmproviseerd legertje dat de opdracht kreeg het eigen erf te vrijwaren en te verdedigen. In 1573 werd Alva naar Spanje teruggeroepen en op 17 nov. vervangen door Luis de Requesens (04). In de nacht van 04 op 05 maart 1576 overleed deze reeds. Maandenlang kregen de Spaanse troepen geen soldij. Rovend en plunderend trokken ze door het land.

Afgevaardigden uit Noord en Zuid vergaderden te Gent in oktober 1576. Ze besloten de Spaanse troepen zo vlug mogelijk te verjagen en ondertekenden de '*Pacificatie van Gent*'. Prins-bisschop Gerard van Groesbeek (1563-1580) keurde deze akte goed. Hij verwachtte dat daardoor de rust in de Nederlanden zou weerkeren (05). Zijn onderdanen zouden dan ook gespaard blijven van de strooptochten der Spaanse soldeniers. Om meer invallen te voorkomen zag de prins-bisschop zich verplicht soldaten uit te rusten om steden en versterkte plaatsen van het prinsbisdom van garnizoenen te voorzien. Hiervoor werd een bijzondere belasting gestemd: het schouwgeld. De opbrengst te Brustem bedroeg 73 gulden 15 stuivers Brabants. Het Land van Luik werd weer een neutraal gebied.

Op 03 nov. 1576 werd Juan van Oostenrijk (06), een halfbroer van koning Filips II (07), aangesteld als gouverneur-generaal der Nederlanden. Op 04 mei 1577 werd hij officieel landvoogd en op 08 dec. 1577 verklaarde de Staten-Generaal (08) hem vervallen en verving hem door Matthias van Oostenrijk (09). Maar don Juan bleef landvoogd tot hij overleed op 01 okt. 1578. Hij had zijn neef Alexander Farnése, zoon van Margaretha van Parma, aangeduid om hem op te volgen. Deze dwong de Zuidelijke Provinciën zich weer aan het Spaans gezag te onderwerpen. De splitsing tussen Noord en Zuid werd hierdoor een feit in 1579. De afgescheurde staat nam de naam aan van '*Republiek der Verenigde Provinciën*' en het gezag kwam in handen van prins Willem van Oranje tot aan zijn dood op 10 juli 1584.

Het Luiks kapittel (10) had ontdekt dat prinses uit de nationale adel gekozen, geen voldoening meer konden schenken in een land zonder sterk leger of politie. Echte vrede en rust zouden slechts verkregen worden door de sterke hand van een man met hoog gezag, met internationaal prestige. Zij kozen Ernest van Beieren (1581-1612) tot hun prins-bisschop (11). Maar de zorg van de gekozen prins ging meer naar een eigen plattelandsleger, bij ordinantie van 27 nov. 1577 in het leven geroepen. Alle mannen tussen 18 en 59 jaar waren dienstplichtig. Elke afdeling van 300 man sterk werd

onder het commando van een kapitein geplaatst. De verschillende afdelingen van een omschrijving stonden onder het bevel van de drossaard, die tot kolonel werd gepromoveerd. Deze 'rotgesellen' kregen alweer de opdracht de vrijbuiters te vervolgen en vreemde troepen, die zich baldadig gedroegen, de pas af te snijden (12). Maar verstandhouding was nog niet geboren en zo stond ieder dorp, onder het bevel van een geïmproviseerde kapitein, in voor zijn eigen heil. Al was het Land van Luik nu neutraal, toch werd het haast zonder on- derbreking onder de voet gelopen door rebellen en Farnèses troepen. Onze plaatselijke soldaten waren te slecht bewapend om dit te verhinderen.

In 1584 waren er strooptochten van de Spanjaarden; in 1585 door- kruisten de Hollanders onze streken. Brandstichting en plun- dering waren schering en inslag. Indien de dorpingen het geluk hadden te maaien wat zij zaaiden, dan nog werden ze op allerlei manieren uitgeschud, door het afkopen van 'sauvegardes' of leve- ringen voor opeisingen. Keer op keer trokken ze, met hun schamele bezittingen in een kist, beschutting zoeken in de kerk, de kapel of de burcht. De wegen waren onveilig en het gemis aan koopkracht kreeg onvermijdelijk zijn weerslag op de economie van onze gewesten. De lakennijverheid kwijnde weg omdat de voort- gebrachte weefsels, de best geschikte koopwaar voor uitvoer, geen kopers meer vond. De wevers weken uit naar vreemde gebieden, vestigden er zich en ontnamen op die wijze afzet- gebieden voor het moederland.

Alexander Farnèse viel in december 1591 in ongenade bij zijn oom Filips II en werd opgevolgd door aartshertog Ernst van Oosten- rijk (13) in januari 1594. Maar deze overleed op 20 febr. 1595. Een jaar later op 11 febr. 1596 kwam zijn broer de 37-jarige Albrecht, kardinaal-aartshertog (14) als gouverneur-generaal.

In 1597, op 10 sept., besloot de Spaanse koning de souvereiniteit over de Nederlanden ten erfelijke titel aan zijn dochter, de infante Isabella-Clara (15), over te dragen. Hij wou haar aan landvoogd Albrecht uithuwelijken en dit gebeurde, na dis- pensatie van Rome, te Valencia op 18 april 1599. Deze vorsten waren zeer geliefd bij onze bevolking, want eindelijk kwam er een einde aan de voortdurende wissel van de landvoogden in de Zuidelijke Nederlanden.

In 1602 kwamen de Hollandse troepen van prins Maurits van Nassau te Halmaal kamperen. Ze deden een poging om de Nederlanden van Spanje af te scheuren (16).

B.-TWAALFJARIG BESTAND 1609 - 1621

Op 09 april 1609 werd te Antwerpen een '*Twaalfjarig Bestand*' afgesloten tussen de Verenigde Provinciën, enerzijds en aartshertog Albrecht, anderzijds. Er ontstond een periode van vrede en de bedevaartplaatsen Scherpenheuvel en Kortenberg ontstonden als antwoord op de godsdienstige hervormingen.

In 1610 overleed de hertog van Kleef en Gulik, met de daaropvolgende twist over het bezit van zijn erfgoederen, waaronder de heerlijkheid Brustem. Aartshertog Albrecht beslechtte het geval met de wapens.

Het 30-jarig tijdperk waarin Ernest van Beieren het prinsbisdom bestuurde, bracht voor het graafschap Loon geen zegen. Regelmatig waren er muiterijen van Spanjaarden, die begonnen te plunderen omdat ze geen soldij ontvingen. Waar het janhagel zijn intrek nam, bleef er de burgemeesters en de bange bevolking niets anders over dan zich aan het noodlot te onderwerpen.

In 1612 werd Ferdinand van Beieren (1612-1650) de nieuwe prins-bisschop, *'een deugtsaem en voorsightigh prins van 't huys van baieren'*. Hij was echter volksvreemd en negeerde de Dietse taal zodat de burgemeesters van kleine Loonse plaatsen, die Fransonkundig waren, hun mandaat van vertegenwoordigers bij de Derde Staat niet langer konden vervullen en zich door vreemden lieten vervangen.

Na het overlijden van Albrecht in 1621 bleef Isabella landvoogdes van de Zuidelijke Nederlanden tot aan haar dood in 1633. Nadien werd Ferdinand van Oostenrijk, Spaanse kardinaal-infant en broer van Filips IV, landvoogd tot in 1641, toen hij overleed aan een besmettelijke ziekte.

Tijdens de maand augustus 1620 richtte het keizerlijke leger dat in Spaanse loondienst optrad onder het commando van Ambrosio Spinola, een ware ravage aan in de graanvelden. In 1622 was het leger van markies Spinola weer in de streek. In 1629 overwinterde twee Duitse legioenen, onder het commando van Erwitz en Blancart, in Haspengouw.

Op 17 juli 1630 bekwam de Luikse prins te Den Haag en op 02 mei 1631 te Brussel dat de hand zou gehouden worden aan de voorschriften omtrent troependoortochten in zijn land: de doortocht mocht enkel geschieden zonder oponthoud langer dan nodig en zonder *'exacties'* of opeisingen. Wat de inwoners aan leeftocht leverden moest betaald worden. Geen logies werd toegelaten. Wie schade aanrichtte zou gestraft worden volgens 's lands justitie. Het keizerlijk edict van 17 juli 1631 was in dezelfde zin opgesteld (17). In juni 1632 was het kasteel van Ordningen gedurende twee dagen de verblijfplaats van Franse troepen op hun tocht naar Maastricht. Zij plunderden Brustem en omgeving en lieten er de pest achter.

In 1636 overrompelden Duitse en Lotharingse troepen onder aanvoering van generaal Jan van Weert het dorp en in 1644 sloegen de Lorreinen hun winterkwartier op in het Land van Luik.

Maximiliaan-Hendrik (1650-1688), coadjutor van het aartsbisdom Luik volgde zijn neef Ferdinand op. Hij stond de doortocht toe aan de Franse legers tot groot nadeel van het land tijdens de Devolutieoorlog (1635-1659) (18). Lodewijk XIV, die met de infante Maria-Theresia van Spanje, dochter van Filips IV, huwde, meende dat hij als schoonzoon van de Spaanse koning aanspraak kon maken op de Spaanse Nederlanden. Maar keizer Leopold I, trouwde met haar zuster Margaretha-Theresia.

In 1648 had de vrede van Munster enige tijd rust gebracht tus-

Spanje en de Verenigde Provinciën. Op 08 maart 1648 werd aartshertog Leopold-Willem, zoon van keizer Ferdinand II en neef van Filips IV, landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden.

In 1651 en 1654 kwamen Lorreinse soldaten de omgeving van St.-Truiden bezetten en plunderen (19). De abdijen van Bernissem en Ordingen werden militaire bolwerken (20) terwijl het kasteel van Ordingen afgebrand werd. De hertog van Lotharingen, Karel IV, verbleef op het kasteel te Brustem. De rijke buit uit het Land van Luik werd door de Lorreinen naar Brabant afgevoerd langs de Romeinse Katzij. In februari 1654 bleven hun zware kanonnen bij Bruksken in de modder en sneeuw steken en ze lieten ze ter plaatse. Toen dat te St-Truiden bekend werd en nadat de verkenners berichtten dat er slechts weinig soldaten het transport bewaakten, slopen enkele burgers naar het veld, dreven de vijand op de vlucht en plunderden de buit. Aan de hertog werd het gevaar gemeld. Hij beschikte enkel over een lijfwacht, die hij in de strijd wierp tegen de Truidenaren. Door deze onverwachte aanval verrast, zochten de plundersaars beschutting in de holle wegen. Maar de ruiters reden bliksemsnel langs de rand van de berm en bestookten vandaar de burgers, die beneden stonden (21).

Op het kerkhof van Brustem begroef men twaalf gedode burgers na een schermutseling tussen de Lorreinen en de Spanjaarden. Op 25 febr. 1654 werd Karel IV door de Spanjaarden gevangengenomen te Brussel en naar Toledo (Spanje) gebracht tot in 1659. Er kwam een akkoord tussen de Duitse keizer en de Franse koning, die hun collega uit Spanje dwongen zijn wildemannen terug te roepen. Te Tienen werd in 1654 een vredestractaat gesloten (22).

In mei 1656 werd don Juan, een bastaardzoon van koning Filips IV, landvoogd tot in 1659. De Nederlanden werden weer het strijdtoneel van Fransen en Engelsen tot november 1659. In 1662 werd een Vriendschapsverdrag gesloten tussen Frankrijk en de Republiek der Verenigde Zeven Provinciën. Frankrijk zou hen bijstaan met een leger van 12.000 man. De republiek zou 6.000 man sturen om Frankrijk te helpen. Lodewijk XIV trok in mei 1667 de Zuidelijke Nederlanden binnen met 50.000 soldaten. Het was veeleer een triomfantelijk intocht dan een veldtocht. In Brustem was schepen Paulus Sweldens de kapitein van de '*huyslieden*' die voor de bescherming van het dorp moesten zorgen.

C.-DE HOLLANDSE OORLOG 1672 - 1678

De Franse koning maakte misbruik van de verwarring in onze streken en wilde het prinsbisdom Luik overheersen. In 1671 bekwam hij voor zijn leger vrije doortocht met het recht zich ter plaatse te ravitailleren. In 1672 trok hij met een leger van 177.000 man het prinsdom Luik binnen en vestigde zich te Maastricht. Hij verklaarde toen de Verenigde Zeven Provinciën de oorlog om deze te kunnen veroveren. Onze gewesten leden geweldig onder deze Frans-Hollandse Oorlog van 1672 tot 1678. Zo weten we dat de Fransen te Tongeren toekwamen op 12 mei 1672 met 300 dragonders, op 13 mei met 1200

voetgangers, op 16 mei kwam dan het leger met de koning en op 18 mei arriveerden 600 wagens graan om het leger te spijzen (23). Op 28 juli 1672 logeerde Lodewijk XIV (1643-1715) met zijn leger te Montenaken. In oktober 1672 stapten Spanjaarden onder bevel van Francisco Agurto te Brustem af (25), terwijl een groep Italianen te Aalst logeerde. Op 10 juni 1673 kampeerden de Fransen langs de Romeinseweg terwijl hun koning zijn kamp in Straten had.

In september van dat jaar verklaarde keizer Leopold I de oorlog aan zijn schoonbroer en besloot de Verenigde Zeven Provinciën en Spanje te helpen.

Op 23 okt. 1673 werden enkele huizen afgebrand te Aalst door aftrekkende Fransen. Nieuwjaarsdag 1674 verscheen Willem III, prins van Oranje, met zijn leger in het Land van Loon en in april daarop plunderden de Spanjaarden onze Haspengouwse dorpen leeg. Op 04 nov. 1674 kort na de middag arriveerde graaf Jean Spork, de bevelvoerder in de Nederlanden van het Oostenrijks leger te Brustem. De stad St-Truiden had met hem een financieel akkoord afgesloten. Onze voorouders werden alzo beroofd van hun beste slachtvee, hun graanschuur en hun spaarcenten, terwijl ze ook bij elke legerdoortocht hun paarden, vrouwen en dochters moesten verbergen. De Hollandse troepen verplaatsten zich op 14 nov. 1674 van Velm naar Ordningen. Op Aswoensdag, 27 febr. 1675, werd vanuit Brustem en Ordningen alle vee naar Hoei gebracht. De prins-bisschop was verplicht iets te ondernemen: op 01 maart 1675 stelde hij het prinsbisdom onder het patroonschap van St-Jozef, samen met de H.Lambertus en O-L-Vrouw.

In mei 1675 vielen de Fransen weer onze gewesten binnen en vanaf 10 juni verbleven ze in Haspengouw op hun terugtocht van Maastricht. Het Brustemveld werd op 25 juni 1675 overrompeld door vier squadrons huzaren (25). De paarden waren behangen met blauwe en rode versierselen. Zwitserse huurlingen droegen witte kozakkenmutsen. De omgeving van Sint-Truiden werd onder de voet gelopen: te Kerkom, Bevingen en te Aalst brak men huizen af om een legerkampement in het veld te kunnen oprichten. Alle granen en veldvruchten werden geogst om de soldaten te bevoorraden. Tot Velm en Gelinden werd alles gestolen (26). Een hoeve in Bruksken werd aangestoken omdat het dorp niet vlug genoeg zijn belastingen aan de ontvanger te Luik betaalde.

's Anderendaags 26 juni 1675 arriveerde Lodewijk XIV en verbleef in een boerderij langs de Romeinseweg te Straten-Bevingen, een gehucht van Sint-Truiden. Hij wou Zoutleeuw belegeren maar een langdurige regen belette dit. De koning tiranniseerde Sint-Truiden, gaf bevel de poorten op te blazen en eiste 2.000 schapen en 600 runderen, die samengebracht werden in de Raam (27) in de Zoutstraat. Hij verlangde ook 12.000 pattacons (28), een hele som in die tijd want een brood kostte toen 1 pattacon. Abt Theodorikus Van der Smissen viel op zijn knieën voor de Franse koning om diens genade af te smeken. De bende bleef negen dagen ter plaatse en alle omliggende velden en dorpen werden grondig geplunderd. De omheiningsmuren van St-Truiden en de versterkingen van Brustem werden neergehaald. Er was hongersnood in 't leger, maar ook te Brustem en omgeving.

Op 16 okt. 1675 kwam een Hollandse voorhoede in het dorp aan en

dit leger sloeg zijn tenten op over een grote oppervlakte. Zij bleven vier dagen om het graan te roven en te dorsen. Op 31 jan. 1677, hielden enkele afdelingen Hollands voetvolk en hulptroepen weer halt te Brustem. Ze hadden opdracht een militaire actie te ondernemen tegen St-Truiden, tenzij de toegezegde tweeduizend rijksdaalders, die de inkwartieringen vervingen, zonder uitstel werden betaald.

De streek werd nogmaals leeggeplunderd toen op 04 okt. 1677 enkele honderden Duitse ruiters in het dorp overnachtten. Zij eisten levensmiddelen. Tegen de middag vertrokken ze, verrijkt met vee en geld. Van mei tot oktober 1678 verbleven opnieuw een tweehonderdtal rondzwerfende Hollandse dragonders in Ordingen. In november 1678 verbleven opnieuw Hollanders maandenlang in Haspengouw. In december 1678 werd de vrede van Nijmegen gesloten tussen Frankrijk, Spanje en Holland. Tevergeefs werd gehoopt op een inlijving van Loon bij de Verenigde Provinciën. Het Franse leger kampeerde nu te Alken, terwijl Hasselt en Maaseik bezet bleven tot in 1681.

In het prinsbisdom, waar mishandeling en uitmoording, plundering en verwoesting om de haverklap geschieden, ontstond een verwaarlozing van de dagelijkse arbeid. Maar er werden toch nieuwe belastingen geheven op wijn, brandewijn, bier, de dracht van goud en zijde, de 1/60e penning (1,67%) op de uitvoer, de 1/50e penning (2%) op het slachten van vee, de taks op schoorstenen, gezegeld papier, zout, tabak en speelkaarten.

In 1681 kwam prins-bisschop Maximiliaan terug uit zijn ballingschap. Aan het hoofd van een Duits leger, als een zegevierende veldheer, bezette hij het prinsbisdom. Hij nam bezit van Hasselt en St-Truiden en waagde het pas in 1684 Luik '*manu militare*' in te nemen. In 1686 raakte de '*Zaal van Kuringen*' zijn zelfstandigheid kwijt en werd ondergeschikt aan de Geheime Raad van Luik. De democratie moest plaatsruimen voor de aristocratie. Na zijn overlijden op 03 juni 1688 koos het kapittel op 17 aug. baron Jan-Lodewijk van Elderen, de 72-jarige kapitteldeken, tot prins-bisschop (1688-1694).

D.-DE NEGENJARIGE OORLOG 1688 - 1697

Dit was een oorlog van de Augburgse Liga: het Duitse keizerrijk, Spanje (Zuidelijke Nederlanden), Verenigde Zeven Provinciën en Engeland tegen Frankrijk.

Op 20 nov. 1688 bezetten Franse troepen het prinsbisdom Luik weer. Duras en Gorseem brandden af. Sint-Truiden werd gebrandschat. Luik werd gedurende vijf dagen beschoten: 3.000 woningen gingen in de vlammen op. Daarna was het de beurt aan de Hollandse troepen om rond St-Truiden te logeren. Brustem moest op 04 jan. 1691 Hollandse dragonders en musketiers logies verschaffen. DE berokkende schade werd in het gichtregister getoond (29). In 1693 kampeerden de

Hollandse soldaten in het Tom- veld achter het kasteel. De schade werd pas in april 1694 opgenomen. Het dak van de kasteeltoren werd vernield. De poort werd in stukken gehakt en opgebrand. Het lood der goten was meegenomen, waardoor de daken vernield werden (30). Ook molenaar Paulus Robaer, +19.02.1740, had schade. Hij had gras gemaaid en het met kar en paard naar den '*Eijkenhof*' gebracht om het aldaar tot hooi te laten drogen. Maar de Hollanders haalden het weg (31). Het hooi in het '*Hemelrijk*' en in de '*Berghof*' werd ook geroofd, hoewel het in 't water stond.

De eerste veldslag bij Neerwinden (Landen) had plaats op 29 juni 1693. De Fransen wonnen met een leger van 70.000 man. Er vielen 30.000 doden en duizenden zwaargekwetsten op één dag, dank zij het gebruik van de Vauban-bajonet. Dit was de meest bloedige slag uit de 17e eeuw. Haspengouw werd geplunderd door de overlevenden, die er daarenboven een vreselijke ziekte verspreidden onder de bevolking: de difterie of kroep (32).

De burgerbevolking had zowel van vriend als vijand te lijden bij het '*kantonnement*', het herbergen en het voeden van troepen. De losbandigheid van soldaten en officieren was enorm. Geld, paarden, vee, graan en andere voorraden werden inbeslaggenomen en weggevoerd. Mannen, vrouwen en dochters werden mishandeld. Elk leger sleepte heelwat volk achter zich mee: vrouwen en kinderen van soldaten, paardenknechten, opkopers van oorlogsbuit, deernen en ander avontuurlijk en verdacht gespuis. Sommige militairen waren het miserabele soldatenleven beu, deserteerden en werden vagebond.

Eind juni 1694 namen enige Franse officieren met knechten en soldaten hun intrek op het kasteel. In augustus 1694 noteerden de schepenen de vernielingen: deuren en vensters uitgebroken, daken en zolders vernield, de brouwketel meegenomen, de slaap- slaapkamer van de kasteelheer en het altaar in de kapel vernield. Weiden en beemden waren heel kaal en door de paarden platgetrappeld (33).

De schepenen stelden een lijst op: '*Liste der huysen, winningen, molen die door het leger van de connick van vrankrijck, gecommandeert dour den Dauphin liggende gecampeert tussen Sintruijden ende Brustem tot Borloo too den 20 junij 1694 tot den 11 julij binen die vrijhijt ende jurisdictie van Brustem affgebrooken te gronde*'. Op die lijst stond: het huis van Jan Santermans op de Erpstraat onder Brustem, het huis van de weduwe Vranken, behorend tot het Bruijnincxhof, het huis van Martin Egge '*Surilins*', toebehorend aan de heer doctoor Loyens, huis Jan Egge gelegen te Bruxken op de '*catsije*', de molen met het huis genaamd '*die onderste molen*' (3') toebehorend aan weduwe Vanden Velde. Meer in het dorp: het huis der verwanten Stas Stas, het huis van Barbara Durdrie, weduwe Hon Santermans, toebehorend Jan-Hans Vorssgen, het huis van Joos Veulemans, regenoot van Joes Bruynincx aan de Kapelsteeg (35), enz. Diegenen die het ergst geleden hadden onder het oorlogsgeweld kregen kwijschelding van een deel van hun pachtsom.

Na het overlijden van prins-bisschop Jan-Lodewijk van Elderen op 01 febr. 1694 werd de 23-jarige Jozef-Clemens van Beieren (1694-1723) verkozen (36). Hij was tevens prins-elect van Keulen. Het verdrag van Rijswijk op 03 okt. 1697 bracht vrede in Europa. In 1699 verminderde het prinsbisdom zijn leger tot 1.200 man-

schappen.

E.-DE SPAANSE SUCCESSIEORLOG 1701-1714

De Spaanse koning Karel II overleed zonder erfgenaam op 01 nov. 1700. Hij had zijn gebieden door testament nagelaten aan de kleinzoon van Lodewijk XIV en zijn zuster Maria-Theresia, Filips V, hertog van Anjou. Keizer Leopold I, die met Margaretha-Theresia, eveneens een zuster van Karel II, gehuwd was, maakte echter ook aanspraak op Spanje ten behoeve van zijn zoon Karel. Dit leidde tot de Spaanse successieoorlog. Het prinsdom Luik, dat vroeger zijn suzerain Duitsland trouw geweest was, koos nu voor een bondgenootschap met Lodewijk XIV.

De burgemeesters van Brustem vroegen op 01 maart 1707 aan pastoor Hendrik de Muntere om een lijst op te stellen met de voedselopeisingen sedert 1700 (37). Hieruit vernamen we de verschillende troepenbewegingen in onze contreien.

In 1701 rukten de Franse troepen het prinsbisdom binnen. Zij moesten echter wijken voor de Engels-Hollands-Oostenrijkse bondgenoten. De prins-bisschop vluchtte naar Namen, daarna naar Rijssel (38). Er kwam een vreemde gouverneur naar Luik, eerst graaf von Zinzendorff, daarna graaf von Wiltz. In maart 1702 werden Fransen onder leiding van maarschalk de Villeroy te Sint-Truiden ingekwartierd, daarna kwamen de Geallieerden. De Fransen keerden terug in 1703 onder bevel van markies de Bedmar, opgevolgd door een Engels leger in 1704 en in augustus 1704 door Hollanders. Luik was genoodzaakt zijn eigen landleger tot 5.000 man uit te breiden en dus ook de belastingen te vermeerderen. In de eerste helft van 1709 waren de Duitsers rond St-Truiden in kampement. Het Land van Loon werd jarenlang door winterkwartieren, opeisingen en brandstichtingen geplaagd en uitgeschud. Zelfs bij onze landbouwers dreigde soms hongersnood. Op 22 maart 1713 kwam een bevelschrift dat de Brustemnaren moesten zorgen voor 252 palissaden of houten palen van 12 voet lang en 24 duim omtrek, die met wagens naar een bepaalde bestemming moesten vervoerd worden.

Keizer Jozef I volgde Leopold I op, maar overleed reeds op 17 april 1711 aan de pokken. Zijn broer Karel VI werd nu heerser van het Oostenrijks gebied. Het gevolg was dat Frankrijk, Holland en Engeland samen een verbond sloten uit vrees voor een nieuw Habsburgs rijk, waarin de zon nooit onderging.

Te Utrecht kwamen Lodewijk XIV en de Staten-Generaal tot een vergelijk en sloten er op 13 april 1713 de vrede van Utrecht. Maar de oorlog tussen Frankrijk en het keizerrijk Oostenrijk duurde voort tot Lodewijk XIV (40) en de Oostenrijkse keizer Karel VI, het verdrag van Rastadt op 06 maart 1714 sloten: de Habsburgers moesten afstand doen van de Spaanse kroon en de Zuidelijke Nederlanden kwamen nu in Oostenrijks bezit.

In januari 1715 kwam Jozef-Clemens terug naar Luik na een verbanning

van 15 jaar. Het prinsdom kwam ongedeerd uit het conflict, maar moest zijn indeling bij de Westfaalse Kreits opnieuw erkennen.

IV.D.1.
Bronnen.

Militaria (Spaanse tijd)

- 01.-Dr.J. Lyna.- 'Het graafschap Loon', 1956, blz.110.
- 02.-Alva: Don Fernando Alvarez de Toledo, hertog van Alva en markies van Coria, °1507-+1582.
- 03.-Margaretha van Parma was de d.v. keizer Karel V en Jeanne van der Gheynst, de dienstmeid van gouverneur Charles van Lalaing op het kasteel te Oudenaarde. Margaretha leefde in het gezin van André de Douvin, was peettante van haar halfzuster en huwde eerst met Alexander de Medici en nadien met Ottavio Farnèse.
- 04.-Luis de Requesens Y Zuniga, °Barcelona 1528-+Brussel 04.03.1576. Catalaans edelman en Spaanse landvoogd in de Nederlanden, als opvolger van Alva in 1573.
- 05.-Dr.J.Lyna.-a.w., blz.112.
- 06.-Don Juan van Oostenrijk, °Regensburg 1547-+Bouges bij Namen 01.10.1578 aan tyfus. Spaans veldheer en staatsman.
-onwettige zoon van Karel V en de Duitse Barbara Blomberg.
-opgevoed in Spanje samen met don Carlos (1545-1568) en Alexander Farnèse (1545-1592), (z.v. Octavio Farnèse en Margaretha van Parma). Pas na het openen van het keizerlijk testament van Karel V werd zijn afkomst bekend.
- 07.-Filips II, °Valladolid 1527-+Madrid 1598 (71j).
-zoon en opvolger van Karel V en Isabella van Portugal.
-huwde met:
 - 1.Maria van Portugal;
 - 2.in 1554 met Maria Tudor de Bloedige, koningin van Engeland, (1553-1558);
 - 3.in 1559 met Elisabeth van Valois, °1545-+1568, d.v. Hendrik II van Frankrijk.
 - 4.in 1570 met Anna van Oostenrijk, °1549-+1580, d.v. Maximiliaan II van Oostenrijk en Maria van Spanje.Uit zijn 3e huwelijk had hij twee dochters: Isabella-Clara, °1566-+1633, en Catharina-Michaëla van Spanje.
Uit 't 4e huwelijk een zoon: Filips III, °1578-1621.
- 08.-Staten-Generaal = volksvertegenwoordiging.
- 09.-Matthias van Oostenrijk: z.v. keizer Maximiliaan II, °1527-+1576, en broer van Rudolf II, Ernst, Mathias en Albrecht (x Isabella-Clara).
- 10.-Luiks kapittel: (Latijn capitulum = hoofd), een groep leden die belangrijke bestuursbeslissingen namen.
- 11.-Ernst van Beieren, prins-bisschop van Luik (1581-1612), z.v. de machtige hertog van Beieren en bezette voor 1581 de bisschoppelijk zetels van Freisingen en Hildesheim, was abt van Stablo en proost van Maagdenburg. In 1583 aartsbisschop van Keulen, in 1585 bisschop van Munster.
- 12.-Broeder Max.-a.w., blz.224.
- 13.-Ernst van Oostenrijk, z.v. keizer Maximiliaan II en dus broer van keizer Rudolf II, Mathias en Albrecht.
- 14.-Albrecht, kardinaal-aartshertog van Oostenrijk, z.v. keizer Maximiliaan II. Geboren in 1559 en opgevoed aan het hof te Madrid. In 1577, 18 jaar oud, was hij reeds kardinaal en in 1595 aartsbisschop van Toledo.
In 1599 huwde hij, na dispensatie van Rome, met Isabella-

- Clara. Hij overleed in 1621 (63j), zonder erfgenaam.
- 15.-Isabella-Clara, °1566-+02.12.1633 (67j), d.v. koning Filips II en Elisabeth van Valois. Zij huwde Albrecht.
 - 16.-Jan Rutten.- 'Een slag van Halmaal in 1602', in Limburg, jrg.73, 1994, aflev.2, blz.75.
 - 17.-Broeder Max.-a.w., blz.264.
 - 18.-Devolutieoorlog = een oorlog om het devolutierecht d.i. de dochters uit het 1e huw. erfden voor zonen uit een 2e huw. De langstlevende verwierf de volle eigendom v.d. roerende goederen en het levenslang vruchtgebruik van de onroer. goederen. Lod.XIV dacht dat hij als schoonzoon van Filips IV aanspraak maakte.
 - 19.-F.Straven.- 'Inventaire analytique et chronol. des arch. de Saint-Trond', St-Truiden, 1889, deel IV, blz.46 en 91.
 - 20.-Dr.J.Lyna.-a.w., blz.155.
 - 21.-Dr.E.Lavigne.-'Kroniek van de abdij van St-Truiden', Deel III:1558-1679, blz.128.
 - 22.-Dr.J.Lyna. a.w., blz.156.
 - 23.-Maurice Frère en Henry Baillien.- 'Twee kronieken over de Frans-Hollandse Oorlog 1672-1678', in OLVL., 1965, blz.85.
 - 24.-Francisco Agurto was een onderbevelhebber van de koninklijke ruitery in het Spaanse leger.
 - 25.-Huzaren = cavaleristen of paardenvolk.
 - 26.-Cartulaire van Piot, ontleend aan 'Kroniek van S.Foulon'.
 - 27.-De Raam ligt in de Zoutstraat te St-Truiden.
 - 28.-1 pattacon = 4 gulden = 48 stuivers (zilverstuk).
Het was een zilverstuk ten tijde van Albrecht en Isabella.
 - 29.-R.A.H.-Gemeente Brustem.-Gichtreg.59, fol.388v°. *'Logement der Hollandse troepen en schade door hen aangericht'. (04.01.1691)* Doc.IV.B.01.02. nr.83.
 - 30.-R.A.H.-Gemeente Brustem.-Gichtreg. 60, fol.14 en 14v°. *'Schade door de Hollanders in 1693' (26.04.1694).* Doc.IV.B.01.02. nr.89.
 - 31.-R.A.H.-Gemeente Brustem.-Gichtreg. 60, fol. 14v°. *'Schade bij molenaar Paulus Roebaers in 1693'.* Doc.IV.B.01.02. nr.90.
 - 32.-Difterie of kroep: keelvliesontsteking vooral bij kinderen die een vernauwing van het strottenhoofd veroorzaakt en gepaard gaat met krassend hoesten.
 - 33.-R.A.H.-Gemeente Brustem.-Gichtreg.60, fol.13-14. *'Vaststellingen van schade door Franse soldaten in 1694'.* Doc.IV.B.01.02. nr. 92 (03.08.1694).
 - 34.-Hier werd de molen in de Beling 'de onderste molen' genoemd.
 - 35.-R.A.H.-Gemeente Brustem.-Gichtreg.60, fol.15. *'Lijst van huizen, winningen, molen, enz. afgebroken en beschadigd door het Franse leger in 1694'.Doc.IV.B.01.02 nr.93*
 - 36.-Jozef-Clemens van Beieren werd in 1694 prins-bisschop van Luik. Hij stamde uit het hertogelijk huis van Beieren, was landgraaf van Leuchtenberg, groot kanselier van de koning van Italië, bisschop te Keulen, Freisingen, Regensburg en Hildesheim. Hij overleed in 1723.
 - 37.-R.A.H.-Gemeente Brustem-nr.96.
 - 38.-Dr.J.Lyna.-a.w., blz.166.
 - 39.-Lodewijk XIV overleed op 01 september 1715, 76 j. Zijn opvolger werd zijn achterkleinzoon van 2 j. Lodewijk XV die later met Maria Leczynska uit Polen huwde.

Ondertussen werd Filips van Orléans regent van Frankrijk.